Samenvatting Oorlogswinter – Jan Terlouw

kortgelezen.nl ©

Korte samenvatting van het boek

Tijdens de Tweede Wereldoorlog woont Michiel van Beusekom in het dorp De Vlank. Zijn vader is daar burgemeester. Door de oorlog kan Michiel niet meer naar school en helpt hij zijn ouders thuis. Ze vangen mensen op die door het land trekken op zoek naar voedsel. Deze zogenaamde “trekkers” komen vooral uit het hongerlijdende westen van Nederland en reizen naar het platteland in het noordoosten om eten te vinden.

Michiels buurjongen Dirk Knopper zit bij het verzet. Hij is van plan om samen met twee anderen een overval te plegen op het distributiekantoor in Lagezande. Omdat hij bang is dat er iets misgaat, geeft hij Michiel een brief die verborgen moet blijven. Michiel verstopt de brief in het kippenhok. Tijdens de overval loopt Dirk echter in een Duitse hinderlaag en wordt hij opgepakt.

De volgende dag moet Michiel de brief naar Bertus van Gelder brengen, een verzetsman die bekendstaat als “Bertus Hardhorend”. Door omstandigheden lukt dit pas een dag later. Dan ontdekt Michiel dat ook Bertus inmiddels gearresteerd is. Hij besluit daarom zelf de brief te lezen. Daarin staat dat Dirk al wekenlang een gewonde Engelse piloot verstopt in een schuilplaats in het bos. De brief is bedoeld als verzoek aan Bertus om voor de piloot te zorgen. Omdat Bertus dit niet meer kan doen, beseft Michiel dat deze taak nu op hem neerkomt.

Ondertussen verdenkt Michiel Schafter ervan een verrader te zijn binnen het verzet. Schafter wordt ervan beschuldigd lid te zijn van de NSB en Michiel denkt dat hij de overval op het distributiekantoor aan de Duitsers heeft doorgegeven. Wanneer Michiel Schafter tegenkomt op weg naar Bertus, zegt hij niets over de brief of de piloot.

Michiel vindt de Engelse piloot, Jack, in een verborgen hol diep in het bos. Het hol is door Dirk gemaakt. Ondanks het gevaar besluit Michiel ook zijn oudere zus Erica erbij te betrekken, omdat zij een EHBO-cursus heeft gevolgd. Erica verzorgt Jack en langzaam ontstaat er een liefdesrelatie tussen hen. Jack leert steeds beter Nederlands spreken. Met hulp van “oom” Ben, een familievriend die zegt actief te zijn in het verzet en vooral documenten vervalst, lukt het Michiel om een brief van Jack naar zijn moeder in Engeland te sturen.

kortgelezen.nl ©

Wanneer de Duitsers vlak bij de schuilplaats van Jack een dode soldaat vinden, nemen ze wraak. Ze gijzelen tien inwoners van De Vlank, waaronder Michiels vader. Uiteindelijk worden de burgemeester en drie anderen doodgeschoten. De Duitsers kiezen ervoor niet alle gijzelaars te doden, omdat dat te veel weerstand zou oproepen. Bovendien willen ze de burgemeester vervangen door een NSB'er.

Michiel raakt steeds verder betrokken bij het verzet. Op een nacht kloppen twee ontsnapte Joodse gevangenen bij zijn familie aan. Michiel helpt hen ontsnappen door hen met paard en wagen naar de IJssel te brengen. Hierbij krijgt hij hulp van de barones, douairière Weddik Wansfeld. Zij zorgt ervoor dat de Duitsers die bij haar zijn ingekwartierd de pont tijdelijk niet bewaken. Tijdens deze tocht komt Michiel opnieuw Schafter tegen, maar hij negeert hem. Later proberen de Duitsers de barones te arresteren. Ze verzet zich, maar wordt uiteindelijk gedood. Ook de veerman wordt opgepakt.

Na lange tijd blijkt Dirk te zijn ontsnapt uit concentratiekamp Amersfoort. Hij is ernstig mishandeld en gewond, maar weet samen met enkele anderen uit een trein te springen en terug te keren naar De Vlank. Michiel zorgt ervoor dat Dirks moeder voedsel voor hem klaarmaakt. Dirk duikt opnieuw onder in hetzelfde boshol waar ook Jack verborgen zat.

Later ontdekken Michiel en Erica dat Dirk verantwoordelijk is voor de dood van de Duitse soldaat die vlak bij Jack werd gevonden. De soldaat wilde Jack vermoorden, waarna Dirk hem doodde om Jack te beschermen. Hierdoor voelt Michiel zich schuldig, omdat de dood van deze soldaat heeft geleid tot de executie van zijn vader en de andere gijzelaars.

Eerst vluchten Michiel en Erica boos weg, maar later keren ze terug om Dirk zijn verhaal te laten vertellen. Dirk legt uit dat hij de Duitse soldaat in Jacks parachute had begraven. Zo wilde hij duidelijk maken dat het om een oorlogshandeling ging en niet om een gewone moord. De Duitsers hadden de parachute echter niet gevonden. Dirk vertelt ook dat Schafter geen verrader is, maar juist bij het verzet hoort. Daardoor blijft de vraag bestaan waarom Schafter niet eerder het hele verzet heeft verraden als hij werkelijk een dubbelspion zou zijn.

Michiel bespreekt zijn twijfels met oom Ben. Samen bedenken ze een plan om Schafter te testen. Michiel stopt een briefje bij Schafter in de bus waarin staat dat er wapens verborgen liggen in een gebouwtje van het

kortgelezen.nl ©

Rode Kruis. Kort daarna vallen de Duitsers inderdaad dat gebouw binnen.

Schafter weet echter dat Michiel achter het briefje zit en zegt dat hij onschuldig is. Volgens Schafter heeft hij het briefje meteen weggegooid.

Wanneer Jack voldoende hersteld is, wil hij terug naar zijn luchtmachtbasis om verder te vechten. Michiel bedenkt samen met oom Ben een plan om hem weg te smokkelen. Op het moment dat Ben Jack uit het boshol wil ophalen, ontdekt Michiel echter de waarheid: oom Ben is waarschijnlijk de echte verrader.

Michiel beseft dat Ben achter verschillende gebeurtenissen moet zitten. Kort nadat Michiel hem vertelde hoe de barones mensen hielp ontsnappen, wisten de Duitsers daar ineens alles van. Ook heeft Ben waarschijnlijk het gesprek tussen Michiel en Dirk over de overval afgeluisterd. Daarnaast had Michiel hem de avond van Dirks arrestatie betrapt terwijl hij naar de brief zocht. Ben blijkt dus degene te zijn die informatie aan de Duitsers heeft doorgegeven.

Michiel houdt Jack en Ben tegen voordat ze vertrekken en neemt Ben mee terug naar het hol. Daar blijkt dat Ben in werkelijkheid Ben van Hierden heet en een fanatieke nazi is. Hij wilde Jack persoonlijk aan de Duitsers uitleveren. Ben wordt overgedragen aan meester Postma, de leider van het verzet in De Vlank. Hij ontsnapt later, maar komt om het leven door een aanval van een Britse Spitfire op een Duitse munitiewagen. Michiel en meester Postma overleven de explosie doordat ze in schuilgaten zitten.

Na de bevrijding ontdekt Michiel dat zijn verdenking tegenover Schafter helemaal verkeerd was. Schafter blijkt juist een verzetsheld te zijn. Hij had drie Joodse onderduikers verborgen en deed alsof hij de Duitsers steunde om zichzelf en anderen te beschermen. Hij wist dat Michiel hem verdacht, omdat zijn onderduikers Michiel bij zijn huis hadden gezien. De Duitse inval bij het Rode Kruis was waarschijnlijk juist een plan van Ben van Hierden om Michiel tegen Schafter op te zetten.

Bertus Hardhorend keert later terug en ook de Joodse vluchtelingen hebben de oorlog overleefd. Toch heeft de oorlog veel slachtoffers gemaakt. Michiels vader, de andere gijzelaars, de barones, de veerman en vele anderen zijn omgekomen.

Aan het einde van het verhaal komen Dirk en Michiel de derde deelnemer aan de overval, Gert, tegen. Ze ontdekken dat Gert eerder de parachute

kortgelezen.nl ©

van Jack heeft gevonden. Hij had deze meegenomen omdat de stof erg waardevol was en gebruikt kon worden om kleding van te maken. Dirk en Michiel besluiten niets tegen Gert te zeggen.

De personages

- **Michiel van Beusekom**: Michiel is de hoofdpersoon van het verhaal. Hij is zestien jaar oud wanneer de gebeurtenissen plaatsvinden. Aan het begin van het boek is hij nog een gewone jongen die tijdens de oorlog opgroeit in een relatief veilige omgeving. Hij is echter nieuwsgierig, zelfstandig en wil graag bewijzen dat hij volwassen genoeg is om verantwoordelijkheid te dragen. De oorlog zorgt ervoor dat Michiel snel volwassen moet worden. Hij raakt betrokken bij het verzet en krijgt steeds gevaarlijkere situaties te verwerken. Hij moet keuzes maken waar volwassenen soms zelfs moeite mee zouden hebben. Een belangrijk onderdeel van Michiels ontwikkeling is dat hij leert dat de werkelijkheid tijdens een oorlog niet eenvoudig is. Mensen zijn niet automatisch goed of slecht. Hij moet zelf beoordelen wie hij kan vertrouwen. Michiel ontwikkelt zich daardoor van een onschuldige jongen tot iemand die verantwoordelijkheid neemt voor het leven van anderen.
- **Jack**: De Engelse piloot die door Michiel en Erica wordt verzorgd. Hij symboliseert hoop en de aanwezigheid van de geallieerden.
- **Dirk Knopper**: Dirk is een belangrijk persoon in Michiels leven. Hij is betrokken bij het verzet en speelt een belangrijke rol bij de gebeurtenissen die Michiel in gevaar brengen. Dirk laat Michiel zien dat verzet niet alleen uit heldhaftige acties bestaat, maar ook enorme risico's met zich meebrengt. Door wat er met Dirk gebeurt, raakt Michiel steeds verder betrokken bij de oorlog.
- **Erica van Beusekom**: Michiels oudere zus. Ze helpt bij de verzorging van Jack en wordt verliefd op hem.
- **Oom Ben**: Een ogenschijnlijk betrouwbare vriend van de familie die zich voordoet als verzetsman, maar uiteindelijk een verrader blijkt te zijn.

kortgelezen.nl ©

- **Meneer van Beusekom**: Michiels vader en burgemeester. Hij probeert het dorp zo veilig mogelijk te houden door diplomatiek op te treden, maar wordt uiteindelijk geëxecuteerd.
- **De Duitse soldaat**: Een soldaat die menselijkheid toont, bijvoorbeeld wanneer hij Michiels broertje helpt. Hij laat zien dat *niet alle Duitsers slecht zijn*.

De thema's

- **Opgroeien in oorlogstijd**: Michiel verliest zijn onschuld en moet snel volwassen worden door de omstandigheden. Michiel is pas vijftien jaar oud, maar door de oorlog wordt hij gedwongen om snel volwassen te worden.
- **Vertrouwen en verraad**: Het verhaal laat zien hoe moeilijk het is om te bepalen wie te vertrouwen is.
- **Goed versus kwaad (morele grijsheid)**: Niet iedereen is volledig goed of slecht; de werkelijkheid is complexer. Grijs.

De motieven

- **De brief**: Zet het verhaal in gang en symboliseert *verantwoordelijkheid*.
- **Kou en honger**: De barre omstandigheden van de *Hongerwinter* versterken de spanning en wanhoop.
- **Geheime schuilplaatsen**: Zoals het kippenhok en het boshutje; ze staan symbool voor gevaar en verborgen waarheden.

Het perspectief

Het verhaal is geschreven in het *personale perspectief vanuit Michiel (hijperspectief)*. De lezer weet alleen wat Michiel weet, wat zorgt voor spanning en betrokkenheid. Ook zie je de oorlog door de ogen van een vijftienjarige jongen. Dit is belangrijk omdat Michiel niet alles begrijpt en de lezer dus samen met hem nieuwe dingen ontdekt. Hierdoor ontstaat spanning. Ook past het perspectief bij het thema volwassen worden: naarmate Michiel meer begrijpt, begrijpt de lezer de situatie ook beter.

kortgelezen.nl ©

De schrijfstijl
Jan Terlouw schrijft *helder, toegankelijk en spannend*. Het verhaal heeft een hoog tempo en realistische dialogen. Moeilijke morele kwesties worden begrijpelijk uitgelegd, zonder het verhaal te simplistisch te maken.

Belangrijke passages

In *Oorlogswinter* zijn er een aantal belangrijke passages die samen de ontwikkeling van Michiel en de spanning van het verhaal duidelijk maken.

Een van de eerste belangrijke momenten is wanneer Michiel een brief krijgt van Dirk, een jongen uit het verzet. Dirk vraagt hem om een belangrijke boodschap te bezorgen. Dit lijkt in eerste instantie iets kleins, maar het moment is belangrijk omdat het het begin is van Michiels betrokkenheid bij de oorlog. Vanaf hier verandert zijn leven: hij wordt langzaam onderdeel van het verzet en neemt steeds grotere risico's.

Kort daarna volgt een ingrijpende gebeurtenis: Dirk pleegt een aanslag op een distributiekantoor en wordt vervolgens opgepakt door de Duitsers. Dit is een keerpunt, omdat Michiel nu zelf verantwoordelijkheid moet nemen. Hij besluit de taak van Dirk over te nemen, wat laat zien dat hij een belangrijke stap zet van kind naar volwassene.

Een andere belangrijke passage is wanneer Michiel ontdekt dat er een gewonde Engelse piloot, Jack, verborgen zit in het bos. Hij besluit hem te helpen en te verzorgen. Deze situatie brengt veel spanning met zich mee, omdat het verbergen van een geallieerde soldaat levensgevaarlijk is. Deze passages zijn belangrijk omdat ze laten zien hoe moedig Michiel wordt en hoe hij leert omgaan met verantwoordelijkheid en angst.

De winter zelf speelt ook een grote rol in verschillende passages. De kou, de honger en het gebrek aan brandstof maken het leven zwaar voor iedereen. Vooral de scènes waarin mensen zoeken naar eten of hout zijn belangrijk, omdat ze duidelijk maken hoe moeilijk het dagelijks leven was tijdens de oorlog. Dit versterkt de realistische en beklemmende sfeer van het verhaal.

Een schokkend moment in het boek is wanneer een onschuldige man wordt opgepakt en geëxecuteerd door de Duitsers, als vergelding voor verzetsdaden. Deze passage laat zien hoe hard en onrechtvaardig de

kortgelezen.nl ©

oorlog is. Het maakt diepe indruk op Michiel en laat hem beseffen dat zijn acties grote gevolgen kunnen hebben voor anderen.

Een van de spannendste en belangrijkste wendingen is de ontdekking dat niet iedereen te vertrouwen is. Michiel denkt lange tijd dat zijn oom Ben te vertrouwen is, maar later blijkt dat hij juist samenwerkt met de Duitsers. Deze onthulling is belangrijk omdat het Michiels kijk op mensen verandert: hij leert dat goed en fout niet altijd duidelijk te onderscheiden zijn.

Aan het einde van het verhaal komt de bevrijding dichterbij. De spanning neemt toe en uiteindelijk wordt de situatie rond de piloot opgelost. Deze laatste passages zijn belangrijk omdat ze laten zien hoe Michiel veranderd is. Waar hij aan het begin nog een onbezorgde jongen was, is hij nu volwassen geworden door alles wat hij heeft meegemaakt.

De belangrijkste lijn door al deze passages heen is de ontwikkeling van Michiel. Elk belangrijk moment draagt bij aan zijn groei: van nieuwsgierige jongen naar iemand die verantwoordelijkheid neemt, moeilijke keuzes maakt en de harde realiteit van de oorlog onder ogen ziet.

Achterliggende gedachte
Terlouw wil laten zien dat oorlog geen romantisch avontuur is, maar een *harde realiteit*. Hij benadrukt dat oorlog het beste én het slechtste in mensen naar boven haalt en dat goed en fout vaak niet duidelijk te scheiden zijn.

Achtergrond van het werk
Het boek verscheen in 1972 en won in 1973 de *Gouden Griffel*. Het is een van de bekendste Nederlandse jeugdboeken over de Tweede Wereldoorlog. Het verhaal is later bewerkt tot een televisieserie, musical en film (2008).

Over de schrijver
Jan Terlouw (1931) is een Nederlandse schrijver, natuurkundige en voormalig politicus (o.a. fractievoorzitter van D66 en minister van Economische Zaken). Zijn eigen ervaringen tijdens de Hongerwinter geven het verhaal een realistische en indringende sfeer.

kortgelezen.nl ©

Veelgestelde vragen (met antwoorden)

Wat is de aanleiding van het verhaal?
De brief van Dirk waarin staat dat Michiel voor de piloot moet zorgen.

Wie is de verrader en waarom is dat verrassend?
Oom Ben, omdat hij als betrouwbaar en behulpzaam werd gezien.

Hoe verandert Michiel?
Hij groeit van een nieuwsgierige jongen naar een volwassen, soms wantrouwende jongeman.

Wat is de rol van de Duitse soldaat?
Hij laat zien dat niet alle Duitsers slecht zijn.

Is het beeld van de oorlog zwart-wit?
Nee, het is juist genuanceerd en 'grijs'.

Wat is de belangrijkste boodschap?
Dat oorlog complex is en dat je kritisch moet blijven nadenken over goed en fout.

Vanuit welk perspectief is het verhaal geschreven?
Personaal perspectief vanuit Michiel, wat zorgt voor spanning.

In hoeverre is het gebaseerd op de werkelijkheid?
De gebeurtenissen zijn fictief, maar gebaseerd op echte omstandigheden uit de Hongerwinter die Terlouw zelf meemaakte.

Welke moeilijke keuzes moet hij maken?
Bijvoorbeeld of hij mensen kan vertrouwen en of hij risico's neemt om anderen te helpen.

Waarom raakt hij betrokken bij het verzet?
Door omstandigheden (zoals de piloot) en omdat hij wil helpen tegen de Duitsers.

Wat leert hij over vertrouwen en verraad?
Dat je niet iedereen kunt vertrouwen, zelfs niet mensen die dichtbij staan.

Waarom wordt het distributiekantoor overvallen?
Om voedselbonnen te stelen voor mensen in het verzet.

Wat is het belangrijkste thema?

kortgelezen.nl ©

Oorlog, volwassen worden en vertrouwen.

Wat zegt het boek over goed en fout?
Dat het in oorlog soms moeilijk is om te bepalen wat goed of fout is.

Wat betekent vertrouwen in dit verhaal?
Vertrouwen is belangrijk, maar ook gevaarlijk als je de verkeerde persoon vertrouwt.

Hoe laat het boek de Hongerwinter zien?
Door gebrek aan eten, kou en moeilijke leefomstandigheden.

Wat is de boodschap?
Oorlog verandert mensen en dwingt hen moeilijke keuzes te maken.

kortgelezen.nl ©